

Hónapló

Dalos György

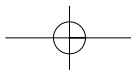
A téli Jeruzsálem

Jeruzsálem–Berlin, 2015. január 22.

Az óceán fantázia kérdése, írta egykor Vlagyimir Majakovszkij. Az időjárás pedig a megszokásé, tennem hozzá, noha némi képzelőerő itt is elkél. Amikor A.-val útnak indultunk, hogy öt napra kikapcsoljuk az itthoni gondokat, s úti célul a Szentföldet választottuk, az internet időjárási előjelzéséből már tudtuk, hogy perzselő hőségre aligha számíthatunk. Mégis: meggondolva a berlini két-három és a jeruzsálemi hét-tíz fok közötti eltérést, bizakodva ültünk fel a legolcsóbb fapadosra. Könnyelműen elhanyagoltuk azonban a csapadék valószínűségéről, a széljárásról és a napsütéses órák számáról beszerezhető információkat. Így azután kissé túl nyáriásnak bizonyult ruhatárunkat a réteges öltözködés művészetével igyekeztünk ellensúlyozni. Közben örültünk minden viszonylag esőtlen napnak és a ködös égből szemérmesen előbúvó napsugárnak. A helyi lakosokat figyelve, csodálkozva konstatáltuk, hogy némelyek, főként fiatalok, merészen ellenszegültek a meteorológiai adatoknak, és ingujjban, trikóban, sőt rövidnadrágban szaladgáltak a Jaffa, a King George vagy a King David utcán. Hasonló lengeséggel talákoztunk az Olajfák hegyén, ahol a palesztin vendéglős török kávéval és gránátalmalével vezényelte vendégeit az erős légmozgásban tartott háztetőre, ahonnan a didergés dacára értékelni lehetett a város páratlan panorámáját. Aki itt zimankóra rendezkedett be, az leginkább posztszovjet bevándorló vagy japán turista volt. Kivételt egyedül az ortodox negyed lakói képviseltek, talpig feketében, a férfiak kalapban, a nők kendővel, ám ők nem a hőmérséklethez, hanem a vallási előírásokhoz alkalmazkodtak.

A turizmus persze megtette a magáét: Több vendéglátó-ipari egység utcai részét átlátszó függönnyel, helyenként fűtőtestekkel látták el, csak éppen a bejárati ajtót hagyták nyitva, s ekként a heves széljárás okából a bent ülők is megkapták a maguk adagját a tényleges klímából. Szerencsére a szállodai szobában a légkondicionálást be lehetett állítani fűtésre, a Szent Sírnál pedig az ájtatos tömeg lehelte be testhőmérsékletével a tereket. Hasonlóképpen egyenletes hőfokot nyújtott a Via Dolorosa, a Vatikán tulajdonát képező palota és a klasszikus képzőművészeti kincsekkel bővelkedő Izrael Múzeum.

A legjobban fűtött helyiségnek mégis a bevándorlók számára fenntartott állami kulturális központ bizonyult. Ebben a kétemeletes épületben a legkülönbébb országokból – Latin-Amerikából, Etiópiából, Ukrajnából és nagy ritkán Magyarországból – idesereglett zsidók tartják összejöveteleiket. E kisebbségek egyedüli közös nevezője az alija, szó szerint „feljövétel”, ami az Izraelbe való áttelepülés szinonimája. A helyi orosz nyelvű

sajtóból tudni lehetett, hogy éppen tartózkodásunk alatt az Azerbajdzsánból elszármazott hitsorsosok emlékeznek az 1990. január 20-i bakui eseményekre. Mint annyi mindennek, ennek a katasztrófának is éppen kerek évfordulója volt.

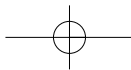
Tagadhatatlan, hogy a bakui tömegmészárlás a gorbacsovi „peresztrojka” sötét epizódjai közé tartozott. Az ottani Népfrent (egyfajta ellenzéki koalíció) ellen a szovjet hadsereg 58 ezer katonát (Budapest, 1956. november: 60 ezer) és megfelelő erőket vetett be – az akció a részben békés, de mindenképpen fegyvertelen tüntetők oldalán mintegy száz halálos és hétszáz sebesült áldozatot követelt. A legenyhébb, amit erről az akcióról el lehet mondani, hogy nem érte el a célját: az azerbajdzsáni függetlenségi mozgalom nem gyengült, hanem éppenséggel megszilárdult általa. Január 20-a mindmáig legitimálni látszik az azeri nemzeti újjászületést, s azon belül az Alijev-klán tekintélyuralmát.

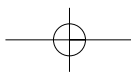
No mármost ebben a jól fűtött helyiségben az azerbajdzsáni zsidók, részben oroszok, részben hegyi (kaukázusi) törzsek képviselői rótták le kegyeletüket az akkori áldozatok, köztük három zsidó szovjetpolgár iránt, akiknek a fotóit gyászkeretben állították a kis színpad előterébe. A jórészt idősebb emberekből álló, ötvenfőnyi közönség zömmel (és joggal) elítélte Moszkva akkori eljárását, és Koncsalovszkij dokumentumfilmjének részleteivel megrázó keretet is adott ennek a véleményének. Mindez elfogadható lett volna, ideértve a hazafias hangnemet, amelyet több költő – volt szovjet írószövetségi tag – képviselt, ha nem tűnt volna fel az emlékezés két komoly hiánya. Az egyiket még valamelyest meg is lehetett érteni: a legtöbb szónok a bakui vérfürdőt a szovjet birodalom szétesésének fő okaként méltatta, az egy évvel korábbi tbiliszi vagy az egy évvel későbbi vilnusi masszív szovjet beavatkozást nem is említették.

66

Még kínosabbnak éreztem, hogy az egybegyűltek, nekem származás szerint sorstársaim, többségükben hallani sem akartak az akkori tragédia egyik megkerülhetetlen mozzanatáról: az örmény kisebbség elleni pogromról. Márpedig legalább az idősöknek tudniuk kellett, hogy ez adott, ha nem is okot, de mindenképpen ürügyet a központ beavatkozására. Csaknem száz halálos áldozat, lakótelepi házak tizedik emeletéről kilökött, az utcán benzinnel leöntött és meggyújtott emberek – hogy lehetett ezt huszonöt esztendő múltán szó nélkül hagyni, illetőleg belefojtani a szót abba a két jelenlévőbe, aki beszélni akart róla? Nyoma sem volt itt az emberi részvétnek egy másik kisebbség szenvedései iránt. Az egyik kortanú kereken tagadta, hogy itt azeri–örmény konfliktus lett volna, a másik pedig hevesen kiállt a zömmel örmények lakta Karabah tartomány azeri jellege mellett, és ami egészen furcsán hangzott, a három zsidó származású áldozatot „sáhidnak”, vagyis mohamedán értelemben a gyaurok mártírjának nyilvánította. És csak a szónoklatok végén jutott eszébe egy idősebb orosz asszonynak, hogy illene kádist mondani a három áldozat emlékére. Ekkor hangzottak el azok a szavak, amelyek az összejövetel légkörét valamelyest megkülönböztették egy valamikori azerbajdzsáni SZSZK-beli párttaggyűlésétől: „Jiszgádál vő jiszkádás, sömérábó...”

Az azeri patriotizmus eme bizarr megnyilvánulásának lehettek külső okai: az emlékező kiállítás képanyagát, akárcsak a diaszpóra valamennyi

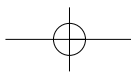
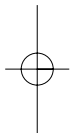
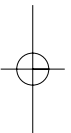

aznapi megemlékezésén, itt is az Alijev Alapítvány szállította. Heydar Alijevé, akinek a fia, Ilham a mai Azerbajdzsán nagy hatalmú államfője, márpedig ennek az államnak alapdoktrínája mindmáig örményellenes, és sajtója tele van az 1915-ös örményországi népirtást tagadó cikkekkel. Mégis: a belső rugók lehetnek az érdekesebbek. Jóllehet, ama véres január óta ezrével vándoroltak ki a zsidók a függetlenné vált Azerbajdzsánból, ahol nem tudtak vagy nem akartak többé élni, a belső elszakadás vagy asszimilációs nyomás sokukat mindmáig fogva tartja. Izrael pedig korlátlan befogadó gesztusa ellenére a legtöbb új polgárnak, főleg a nyelvet nehezen tanuló idősebbeknek legfőljebb szociális segélyekkel tud a hóna alá nyúltni. Talán ez is magyarázza azt a kollektív magatartást, amelyet német társadalomtudósok a „gyászra való képtelenségnek” neveznek.

Azt hiszem, még sokáig fogok rágódni Radnóti özvegyének most elolvasott naplóján, amely az 1935 és 1946 közötti időszak eseményeit rögzíti rendkívüli aprólékossággal. Az elbeszélés a szerelem kibontakozásával indul és a költő tragikus haláláról való megbizonyosodással zárul. Az együttélést és Radnóti pályája alakulását a képzett gyorsíró Gyarmati Fanni szinte napról napra követi nyomon, s eközben feltárnak a harmincas és a korai negyvenes évek magyarországi szellemi-irodalmi viszonyai is. Szenzációkat e leírásban hiába keresnénk. A házaspár szenvedélyes, ám konfliktusokkal teli kapcsolata, a korabeli értelmiségi nyomor, az esti társasági élet apró eseményei nyilván az egész generáció élményköréhez tartoztak, az irodalmi üzem működése, a nehezen kiküzdött elismerés, a céhbeli intrika egyáltalán nem meglepő hasonlóságokat mutat a mai írói létezéssel.

Az olykor már fárasztónak, egyhangúnak ható beszámoló igazi, megdöbbentő izgalmat az adja, hogy az ezernyi történés mögött újra meg újra felsejlik a történelem, amely mintegy észrevétlenül lopakodik be a hétköznapiakba. Mert miközben a költő egyik szerkesztőségéből a másikba viszi verseit, fordításmunkák után rohangál, felesége meg fillérekért gyorsír, gépel és nyelvet tanít, odakint megszűnik Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország, roppant hatalmak feszülnek egymásnak. Radnóti már igen korán megérzi az eljövendő világegést, és az első zsidótörvényben a kirekesztés durvább formái sejlének fel előtte. Kezdetben még elviselhetőnek mondható munkaszolgálat megérteti vele, hogy egyre inkább fizikai léte forog kockán, március 19-én, a német megszállással pedig világgóssá válik számára, hogy ő ezt a történelmi fordulatot nem fogja túlélni.

Bizonyos, hogy e remény nélküli felkészülésben – Bálint György halálatudatként aposztrofálja – szerepe volt tragikus születésének is, amely anyja és ikertestvére elvesztésével járt együtt. S mégis: a lopakodó sorsszerűség nem kivétel, hanem szabály, milliók életén vonul végig anélkül, hogy reflexióra méltatnák. Ezt a latens létbizonytalanságot hagyta örökül a XX. század a XXI.-re. Odakint az történik, ami: géppisztolysorozattal kaszálnak le karikatúristákat, halálra köveznek ártatlan, fiatal lányokat, milliókat hajszolnak országról országra. Ám az író ember mindezzel nem saját fizikai élni akarását állítja szembe, hanem a szöveget. Mint Radnóti tette 1938-ban, hat évvel Abda előtt: „Írok azért, s úgy élek e

kerge világ közepén, mint / ott az a tölgy él; tudja, kivágják, s rajta fehérlik / már a kereszt, mely jelzi, hogy arra fog irtani holnap // már a favágó, – várja, de addig is új levelet hajt.”

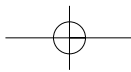
Végel László

Optimizmus és elvándorlás

68

Végre eljutottam Dél-Szerbiába, ahogy mondják, a „Balkán szívébe”. A Sofőrök című drámám niši bemutatójára érkeztem, az előadás előtt Milan Neskovic fiatal rendezővel beszélgetek. Amióta a mű színpadra állításáról tudomást szereztem, furdalt a kíváncsiság, hogyan került a kezébe a drámám. Elmondta, hogy először Rajko Grlic zágrábi filmrendezőtől és Goran Sztefanovszki szkopjei drámaírótól hallott róla, majd Molina Udovicki belgrádi dramaturg adta a kezébe a dráma szöveggönyvét, amelyet manapság különösen időszerűnek tart. A funkcionáriusok gépkocsivezetői jelképezik a legjobban az alárendeltek, a kiszolgáltatottak világát. A kiszolgáltatottság manapság felettébb aktuális lett. Az állomásról a szállodába szállító niši taxis szavai jutottak az eszembe. Harminc évvel ezelőtt Nisben ötvenezer gyári munkás dolgozott, napjainkban tízezer sincsenek. Ugyancsak nagy közöttük a létbizonytalanság, hisz senki sem tudja, mikor kapja kézhez a felmondást. A Sofőrök a félelemből építkező agresszió drámája, mondja az 1985-ben született fiatal rendező. Tízéves volt a boszniai háborúk idején, 14 évesen élte át a NATO légitámadásait, 15 volt Slobodan Milosevic bukásakor. Nem először tapasztalom, hogy a fiatal nemzedék kezdi felfedezni a múltat. Így kívánja értelmezni saját drámáját. Ez a jobbik eset, mert akárcsak 1968 után, ezúttal is feledtetni akarták a közelmúltat. Magyarországon viszont igazából nem volt '68, ez a hiány mind a mai napig meghatározó különbséget képez a kultúrában. Még az irodalomban is, ahogyan ezt Esterházy Péter a Neoplanta bemutatója után megállapította. Jugoszláviában ez a szellem érzékelhető, igaz, a pártkomisszárak veszélyes vírust láttak benne, emiatt tökéletes apolitikus világot akartak teremteni. Ma ugyanezt tapasztaljuk. A pártok képviselői sokszor „elszólják” magukat, mondván, hogy a civilek ne avatkozzanak a politikába, ne szóljanak be a partvonalon kívülről.

Olyan idők köszöntöttek ránk, amelyekben még Flaubert-t is azzal vádolták volna, hogy túlságosan sokat politizál. Már hogy nem kárhoztatták volna, amikor arról írt, hogy a miniszterek csálnak, lopnak és hazudnak. Ráadásul a nevükön nevezte őket! Vajon mi történne a vajdasági magyar közéletben, ha olyan regény születne, mint az Érzelmek iskolája? Nem mellékes, hogy sok fiataaltól hallom, apáik szívesen beszélnek a titói időkről, amikor jobb volt az élet. Az agresszió drámájáról beszélgettünk, miközben a félelemről szóló előadás született. Ez a tendencia több dologgal igazolható, mi több, egyre inkább érzékelhető valamiféle titokzatos

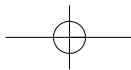
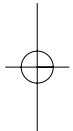
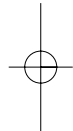

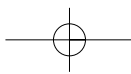
rémület. Ezúttal nem a terrorizmusra gondolok, hanem a múlttól, a jövőtől való félelemre. A múlt irtózatos: a kilencvenes évekről a polgárok tómondatokban beszélnek, esetleg néhány közhelyet ismételve, de arról, hogy hol voltak, mit éreztek, keveset vallanak. Mintha szégyellnék saját múltjukat még azok is, akiknek semmi okuk rá. Vajon kell-e restelkednie az egyszerű polgárnak? Nem lehetek idealista, nem várhatom el, hogy beköszöntsön a kollektív szégyenkezés kora. Am mi legyen azokkal, akik azokban az időkben fontos tisztségeket töltöttek be? Akik a miniszteri fotelekben ültek, vagy a parlamentben foglaltak helyet? Nem a vétkekre gondolok, hanem azokra, akik nem voltak bűnrészesek, viszont valamiképp azért mégiscsak részei voltak a rendszernek. Egészen pontosan az úgynevezett „tiszteséges együttműködőkre” gondolok. Ugyan hogyan érzik ők magukat?

A Sofőrök bemutatója előtt bámészkodtam a jégpáncéllal fedett nisi utcákon, és meglepődve tapasztaltam, hogy az emberek látszólag vidámabbak, mint Újvidéken. Ebben is van valami balkáni jelleg. Kíváncsian vártam az előadás kezdetét. A rendező valamelyest útbaigazít, mondván, hogy ebben a színházban a színészek igazából Branislav Nusic vígjátékait érzik magukénak, akkor vannak igazán elemükben. Nusic! Emlékszem, egy alkalommal Slobodan Selenic, az ismert szerb prózaíró felhívta a figyelmemet, hogy ha a szerb világot akarom megismerni, akkor ne Crnjanskit olvassam, hanem Nusicot. A Sofőrök rendezője pedig azt magyarázta, hogy ezeknek a színészeknek kevésbé van érzékük a hazugság és az igazság közötti finom árnyalatokra. Vagy-vagy! Nemrégiben Szabadkán rendezett, és nagy élvezettel tapasztalta, hogy az ottani színészek milyen kitűnően érzékelik a kettő közötti nüánszokat.

Egy órával az előadás kezdete előtt a munkások feltörték a jégpáncélt a színház előtti téren. A színházigazgató felvette a telefonját, és kitartóan tárcsázott. Elszántsága sikerrel járt, mert a teátrum környékét pillanatok alatt megtisztították. Az előadás első részében több a humoros színészi gesztus, mint ahogy számítottam, a második részben azonban kibontakozik az erkölcsi relativizmus, amely ugyan fellelhető a dráma szövegében, ellenben a niši színpadon jobban kidomborodik. Lehet így is, úgy is, meg amúgy is, szólt a konklúzió. A színpadon ide-oda tologatják a székeket, pontosan úgy, ahogy köpönyeget váltanak. A polgárok félnek. Nem az ideológiai repressziótól, nem a titkosrendőrségtől, hanem attól, hogy holnap az utcára kerülnek. Nem a kormányfőtől, hanem a vidéki kiskirályoktól, a közvetlen főnököktől, akiknek ki vannak szolgáltatva. A félelem olyan erős, hogy már nem szégyen a köpönyeforgatás.

Az előadás után azon töröm a fejem, hogy manapság miért központi élmény a félelem. Nemcsak ez a darab tanúskodik leplezetten vagy leplezetlenül a nyomasztó érzésről, hanem a mindennapi élet is. Több embertől hallottam, hogy nem mer egy-egy kritikus hangvételű szöveget lájkolni a Facebookon, mert attól fél, hogy kára származik belőle. Aztán hallom, hogy tényleg felmondtak néhányuknak, mert olyasmit lájkoltak, ami nincs a főnök ínyére. Ismerős fiatalember mesélte, hogy nem jár minden irodalmi rendezvényre, mert rossz néven vennék a főnökök, akik szerint az író „kellemetlen alak”. Néhány szerzői estre viszont akkor is mennek, ha nincs kedvük, mert elvárják a főnökök. Jó, kérdezem, valaki elrende-

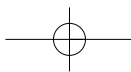

li, hogy mit szabad és mit nem. Nem, válaszolják, de tudnivaló! Lehet, hogy így működik a mi kis cenzúránk is. Már utasítani sem kell...

Úgy látszik, hasonló gondok foglalkoztatják Filip Davidot, az 1940-ben született, NIN-díjas, zsidó származású szerb író is. Örömmel gratuláltam neki abból az alkalomból, hogy Az emlékezés és a feledés háza című regényéért kiérdemelte az idej NIN-díjat. A kitűnő regény, melynek „hajszálerei” a II. világháborúba nyúlnak vissza, és az identitás kérdéseit vetik fel, arról az általam többször is megszólított nemzedékről szól, amely mára számbelileg alaposan megfogyatkozott, nagyjából kilépett a hatalmi struktúrából, vagy pedig – mint Filip David és sokan mások vallják – nem is volt benne. Egyszóval marginális maradt. A díj kapcsán Filip David szóba hozott sok régi esetet, amelyet az újabb nemzedékek feledni igyekeznek. Abban reménykedtem, hogy ez a múlt, ám a legfiatalabbak legjobbjai időközben belátták, hogy ez nemcsak a múlt, hanem a jelen is. Furcsa kísértet az egész jelenünket behálózó múlt. Miközben az európai szellemi életben 1968 emléke reneszánszát éli, a vajdasági magyar irodalmi életben úgy teszünk, mintha nem is lett volna. Talán azért, mert Budapest sem volt, tehát az „egységes magyar irodalom” kánonjába nem került bele. Pedig meghatározó töréspont volt egy jugoszláviai nemzedék életében. A marginálisak közé került Danilo Kis vagy Filip David az egyik oldalon, a másikon a „szófogadó lázadók”. Ettől függetlenül közös volt bennünk, hogy a szocialista korszak kísérleti nemzedéke voltunk. Beleszülettünk a szocializmusba, az lett a lombikunk, habár ez – újabban Alain Badiou francia filozófus figyelmeztetett erre – másmilyen volt, mint a magyarországi reálszocializmus. Lombikba kényszerültünk, hiszen az előző értelmiségi nemzedékek nem hagyományozták át a múltat, és bizony hatványozott erőfeszítésbe került, míg megismerhettük. Ez nem volt könnyű, sokszor sokkoló hatással járt. Azonban van egy fontos tanulsága: az a múlt a fontos, amiért szenvedni kell, melyet lehetetlen büntetlenül megismerni. Ez cseppet sem hasonlít a manapság úzótt hivatalos nemzeti múltiparra, melynek nemzeti színezetű viktimológiai pátoszát a hivatalos körök nagyra értékelik. A vajdasági magyarság között pedig különösen groteszk, hiszen a magyarországi reálszocializmus fogalomtárával próbálják leírni azt a múltat.

70

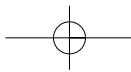
Filip David emlékeztetett azokra az évekre, melyekben a lombik évtizedes repedezése után végleg felrobbant. Interjújában kitér a kilencvenes évek elején történt nagy médiatisztogatásokra. Akkor is a sajtó szabadságáért szálltunk síkra, emiatt ebrudaltak ki bennünket a munkahelyünkről. Emlékszem, akkoriban Zelimir Zilnikkel együtt fontolgattam, hogy jó lenne önként távozni, de Filip David határozottan nemet mondott. Ne könnyítsük meg a dolgukat, piszkolják be ők a kezüket, tanácsolta. Aztán együtt penderítettek ki bennünket. Ebből is látszik, hogy Filip David mélyen moralista volt, azt remélte, hogy eljön majd az az idő, amikor a piszkos kézről kiderül, hogy piszkos. Nem derült ki! Filip David azt nyilatkozta, hogy a mai médiahelyzet rosszabb, mint a kilencvenes évek elején. Hogy mi ennek az oka? A NIN-díjas író szerint az egyik ok a gyávaság. Állítását mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ma már nincs is szükség nagy tisztogatásokra. A sajtómunkások nagy része – néhány kivételtől eltekintve, akik a sorok között szeretnének valamit üzenni, tehát

ugyanazzal a zsargonnal élnek, amelyről az egypártrendszerben írtam – önként tisztult meg. A másik, fontosabb ok a fiatalabb nemzedékek nagy drámájának számít: éspedig a teljes alternatívánélküliség. Ez pedig fokozatosan érvényesül a kisebbségben. Ezekben a hetekben írtam erről, és jólesett, hogy Filip David is kitért erre. Milosevic idejében lehetett reménykedni, hogy az a korszak egyszer véget ér, de volt egy hipotetikus alternatíva, most ilyen nincs. Nincs, szögezi le Filip David, sőt mi több, Európában sincs! Miféle alternatívát kínál a fiataloknak az a rendszer, amelyben kihalt a szolidaritás, ahol profitorientált minden, ott, ahol rabló privatizáció ment végbe?

A NIN-díjas író nyilatkozatai egyébként merőben elütnek az uralkodó nézetektől. Szerbiában jelenleg felülről irányított optimizmus uralkodik. Az árak szöknek felfelé, a fizetések és a nyugdíjak lefelé, ennek ellenére a politikusok optimisták. Ez a derűlátás uralkodik a nemzeti kisebbségben is. Ott még a sajtóval is minden rendben van, állítólag a sajtószabadság határtalan. Olyannyira határtalan, hogy nincs is ellenzéki fórum, folyóirat vagy újság.

Ez az optimizmus lengte be a Szijjártó Péter magyar külgazdasági és külügyminiszter belgrádi látogatása utáni kisebbségi sajtóközleményeket is, miszerint a magyar–szerb kapcsolatok elérték a történelmi maximumot. Többé nincsenek a napirenden kínos és kényes kérdések, amiből logikusan következik, hogy a szerbiai magyar kisebbség helyezte sem volt soha ilyen jó. Ivica Dacic külügyminiszter szerint ebben fontos szerepet játszott a közvetítő VMSZ. A VMSZ is közhírré tette, hogy a tavalyi esztendő sikeres volt. Mindez arról szól, hogy az optimizmus jegyében élünk. Erre árnyékot vet ugyan egy másik jelenség, amelyről a kisebbségi sajtó nagyon szemérmesen ír. Böngészem az újévi képeslapokat, e-maileket. Több ismerősöm, rokonom és barátom tartózkodik külföldön, mint belföldön. Ők még emlékeznek rám. Több mint két éve alig múlik el hét, hogy ne vegyek búcsút ismerőstől, baráttól, vagy ne hallanék ilyesféle hírről. A minap F. J. nyugalmazott újságíró számolt be zentai exodusáról. Legalább két éve rendszeresen jegyezgetem ezeket az eseteket a naplóm-ban, miközben a hivatalos sajtóban a kisebbségi politikusok nagy sikereiről olvasok. Hátborzongató ellentmondás! Ugyancsak Zentán járva, az egyik magyar tanártól hallom, hogy a végzős magyar gimisták kilencven százaléka Magyarországon kívánja folytatni tanulmányait. Ha a magyar kormánytagok a vajdasági látogatások alkalmával kilépnének a luxusautókból, és végigbattyognának a szabadkai sétálóutcán, észrevennék, hogy alig hallani magyar szót. Az optimisták azzal vigasztalódnak, hogy a külvárosokban jobb a helyzet. Igen, pontosan így kezdődik: a központok etnikai kiüresedésével. Néha ki sem kell lépni a limuzinból. Amikor magyarlakta településeken utaznak át, és figyelmesen kitekintenek az ablakon, nem lehet nem észrevenni a mind több családi ház ablakába kiállított táblát: EZ A HÁZ ELADÓ. Az exodus egyre vézesebb méreteket ölt, az okát nem firtatják. Az esetleges válasz: a többségi nemzet tagjai is távoznak, ami igaz, csak hogy ez a válasz nem válasz. Az „akadékoskodók” hiába kérlelik a magyar kisebbségi politikusokat, közölgék már, hogy a közvállalatokban, a közigazgatásban, a bíróságon, a rendőrségen milyen arányban szerepelnek a magyarok, ez az adat a mai napig nem került

nyilvánosságra. Biztos, hogy ez nem az exodus egyedüli előidézője, noha nem elhanyagolható tény. Az ok-okozati összefüggés keresésekor mindenképp figyelemre méltó adat. Marad tehát az optimizmus és az elvándorlás.

Egyedül az újvidéki magyaroknak van okuk, úgymond, öröme. Többé nem isznak közönséges csapvizet, hanem szenteltvizet. Újvidék városában a VMSZ koalíciós partnere, a Szerb Haladó Párt van hatalmon, annak pedig egyik szintén koalíciós partnere, a Dinara–Drina–Dunav nevű párt vezetőjének, egyben a köztársaság tanácsadójának javaslatára a pravoszláv pópa megszentelte az újvidéki vízvezeték-hálózat vizét. A vízvezeték és Csatornahálózat nevű köztársaság igazgatója ebből az alkalomból szerény ünnepséget rendezett, a meghívott vendégek rostélyost fogyasztottak és a történelmi jelentőségű esemény – így nevezik – tiszteletére koccintottak is. Nem minden szerbiai város polgárai dicsekedhetnek azal, hogy nem közönséges csapvizet, hanem szenteltvizet fogyaszthatnak. Az úgymond „multikulturális és multikonfesszionális” város Belgradot is lepipálta.

Parászka Boróka

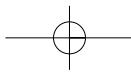
Sár és gyűlölet

72

*Sár és Gyűlölet van az alján minden csillogó, nagy szerelemnek.
Radnóti Miklós*

Néhány nappal azután, hogy Cs. hazajött New Yorkból, azt mondta, ki kell mozdulnunk, mert jót tesz az nekünk. Kimozdultunk. Kétórányi út Sepsiszentgyörgyre – egyestés előadás szerzőjeként hívták el ide. Segesváron át, Kóhalom mellett elsuhanva, Brassó felé a gyorsforgalmi úton utazunk. Szemben a hegycsúcsok akkor is fehérlenek, ha a völgyekre rámered a sár, a kihalt szász falvaknak még mindig van valami málló, rohadó patinájuk. A hófoltokat figyelem, a vastag falakba ékelt apró ablakokat, az előrebukó, vízfejű homlokzatokat. Cs. röpíti az autót, olyan könnyed mozdulatokkal irányítja a volánt, mintha ő rajzolná elénk a hegyeket, völgyeket és a tájat áthágó utat. New Yorkban jár még, ahogy a háromhetes ösztöndíjról mesél. Menni, menni, menni – háromszor ismétli el, és néz rám kérőn, szigorúan, hogy értem-e, milyen fontos menni. Valahol máshol lenni, valami mást látni, érezni, hallani. Bólintok, hogy értem, követem a szeme elé vetülő tájat, a hazahozott ízeket, szavakat, figyelem, ahogyan gyűjtögeti, szétszedi és összerakja a mást.

Amikor éles kanyarral elhagyjuk a Barcaságot, nem említem, hogy néhány éve baleset szemtanúja voltam erre: egy aratógép lefejezett egy szekéren utazó nőt. Sokan ültek a vágótáncos lovak mögött, gyerekek, felnőttek kapaszkodtak egymásba. Senkinek sem lett baja, csak ennek a tömeg szélén egyensúlyozó nőnek, aki a szekér végén, állva utazott. Utolsó pillanatban kapaszkodott fel? Vagy épp lezárni készült? Az elsuhanó autók-

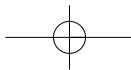
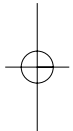
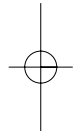

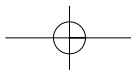
nak integetett, színes ruhája, csillogó kendője messzire villant. A kanyarból kiforduló aratógép kései éppen csak érintették, a vibráló szövetek azonnal felhasadtak. Az útszéli árokban úgy akadt fenn emitt a szoknya, amott a kendő, mintha errefelé ritka növények borultak volna nagy, lán-goló virágokba. Ahányszor arra járok, látom magam előtt a nőt, aki nem ment, és nem maradt. Most nem beszélek erről, haladnunk kell tovább, New Yorkból Sepsiszentgyörgyre. A kimozdulás, ami jót tesz. Bemozdu-lunk inkább, azt hiszem. Befeje és lefele, mindig ugyanoda a másvilágok képzeiteiből. Tétováságaim, a havas-sáros, tűzvirágos látomások nehezek, visszahúznak. Mondd azt, hogy „menj, menj, menj” – szól rám Cs. Menj, menj, menj – ismételtetem csikorogva, ahogy a kavicsok pattannak visz-sza az autó kerekeiről.

Néhány méterre a főúttól ránk borul a sötétség. Hiába a lendület, a nagy ívben rajzolt utazás, kátyuk, sötét, szűk falusi utcák foglyai leszünk. Cs. makacs, óvatos mozdulatokkal visz bennünket előre, a Székelyföld pe-remére érve eltűnik a közvilágítás, eltűnnek az útjelek, a katonás rendben málló vízfejú házak, a havas ormok. Csak a sár marad, abból világlik ki itt is-ott is egy-egy új, keményre vasalt zászló. Minél inkább közeledünk Sep-siszentgyörgyhez, annál több a zászló, annál nagyobb a sár. Itt még piros-sárga-kék lobogók. Román falvak a magyar megye határán. Nagy mezs-gyeháborúk vidéke. Minél közelebb laknak a frontvonalhoz, annál na-gyobbak a zászlók, jelei annak, hogy azért ez még ugyanaz az ország. Az ő országuk, és nem a szomszédban lakóké. Melyik ország?

Ez egy másik civilizáció – mondja Cs. –, fárad. Még sejtelmünk sincs a Charlie Hebdo elleni merényletről, a civilizációk harcáról folytatott indu-latos, vak vitákról. Így tehát könnyen elmélkedünk arról, hogy egyetlen kanyar elég errefelé ahhoz, hogy letérjünk a térképről, belépünk egy tá-voli, nem létező világba, ahol semminek nincs képe, csak jelképe. Ahol semminek nincs teste csak nehézkedési ereje. „Civilizáció” az utca végi templom, a temetési menet, a disznóvágáskor elengedett, földre csorga-tott vér. Minden civilizáció, még a kert végi budi is. A románoké pottyan-tós, mert ők nem civilizáltak annyira, mint mi. A magyar budi az angol budi. Bezárható ajtóval, öblítő vízrel és porcelain ülőkével: tiszta segg a tiszta lélekhez. A civilizációs versenyt mi nyertük meg, csak a háborút vesztettük el, vesztés lelkünkön gyógyír a civilizáció. És a tiszta segg. Ez-zel a vigasszal nőttünk fel, nagyapai örökség. Ekkor még gyanútlanul élünk is vele, csak három hét múlva tanuljuk meg, miféle undorító, aljas szó ez a mázas hadüzenet. Civilizáció.

Érjünk már oda, mondja Cs., türelmetlen. Nem fogunk odaérni, innen nincs ki-, csak belépés. Egyre beljebb és egyre lejjebb. A más, illúzió, ennek a semminek a peremén egyensúlyozunk, és a szédülést érezzük könnyű-ségnek, szabadságnak. Erről hallgatok. Mindjárt ott leszünk – hazudom inkább. Elhítenni a másikkal, hogy nem fog meghalni – ez a szerelem. Biztos kudarc. A piros-sárga-kék zászlókat csakhamar kék-sárga zászlók váltják fel: a mezsgyék túloldalára, Sepsiszentgyörgyre érünk, ahol a szé-kely lobogók dacolnak. Ez mégis egy másik ország. Székelyföld nem Ro-mánia. A jelképháború oldalán az utcák ugyanolyan görbék, a fények ugyanúgy halnak el. Ugyanolyan imbolygó árnyak, fölöttük csak a zász-ló más. Melyik ország?

A kis kocsmá, amelyben estére Cs.-nek néhány színésszel előadást kell rögtönöznie, úgy van a városközpontban, mintha nem is itt lenne. Nyoma sincs sem ilyen, sem olyan zászlóknak, a sarat a lábukon hozzák a betérők, de hamar kivetkőznek magukból. Felakasztják a nagykabátokat, leteszik a nehéz táskákat. Kiegyenesednek a görbe vállak, kipirulnak az arcok. Elkezdnek élni a pult körül az emberek. A megunt feleségeket, a taknyos gyerekeket, a görbülő utcákat, amelyekben elillan az útirány, és amelyektől vég nélkül, otthontalanul tévelyegnek, maguk mögött hagyják. Ide, a kocsmába, ebbe a szobányi másvilágba megérkeznek. És döntenek. Sört, bort vagy valami erőset? Megváltó alkoholizmus.

Barátságos vállveregetések, törzsasztalok a törzsnek, városi csecsebecsék, felharsanó nevetések, kézhez kopott székek, asztalok – ez az élet. Megérkeztünk – mosolyog Cs. – Illatos kávéhoz, süteményt, lesegíti rólam a kabátot. Körülötte mindenki izgul, várják az esti produkciót, a Cs. által irányított improvizációt. Játékot arról, hogy mi történik ebben a kocsmában, és mi történik a kocsmán kívül. Cs. nem izgul. Tudja a tétjét, az elejét és a végét a játéknak. Hozza magával a történetét, a történeteit, a gondosan gyűjtögetett szavakat, helyzeteket, karaktereket. Zsonglőrködik. Halad egyik pontból a másikba. Menni kell, menni, menni, menni. Eljutni innen oda. Lendülete van, és viszi magával a körülötte lévőket. Egyegy mozdulatára, instrukciójára felharsan a nevetés, megtelik a kocsmá valami könnyűséggel, színházzal. Cs.-vel. Vergődéssel is, de ezt a tapsolók alig sejtik. Akkor érzik majd, ha elindulnak a semmibe forduló kanyarokon. Hazafelé.

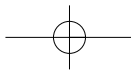
74

A végén mosolyog a színpadról, és visszamosolygok. Nem fog meghalni. Ez az este elmúlik ugyan a rögtönzéseivel, az instrukcióival, az általa diktált ritmussal. Mi marad? Maradnak majd az újra és újra játszható szövegek. Az éles, tompa, rövid, hömpölygő mondatokká rendezett kis kavics szavak, amelyeket olyan makacs szorgalommal szedeget össze, látva az egyformaságukat és a bennük vagy a benne rejlő mást. És én? Meghalok? A rögeszmés igyekezettel, ahogyan minden mást levetkőztetek, lemarok, amíg el nem jutok csontig, ugyanaddig. Ahogy hallom a nevetésekben a szűkülést? Én nem fogok meghalni. Mert már halott vagyok. Menni kell, menni, menni, menni. Kimozdulni.

Nemsokára Vitéz Mihály-bemutató lesz Szombathelyen – cseveg az asztaltársaság, amikor megszólalok. Megbocsátó vagyok a sáros cipőikkel, a söröskorsóikkal és az otthon maradt, megunt feleségeikkel szemben. Nekem még sár sincs a cipőmön, a sör nem bódít, és a mindig ugyanabban az unalmat, a könyörületet nem ismerem. Vitéz Mihály a közös történetünk, nekünk sárosoknak és sártalanoknak.

Nem értik. Csokonai Vitéz Mihályról írtál? – kérdezi zavartan valaki Cs.-t. Magyarítani kell, hogy nem, nem Csokonairól, hanem arról a Vitéz Mihályról. A román fejedelemről szól az új, kortárs magyar dráma. A világban, ahol a zászlóknak és a színeknek megvan a maguk rendje, kockázatos felcserélni a sorrendet, a jelképeket.

Néhány méterre a helytől, ahol ülünk, a város főterén hatalmas Vitéz Mihály-szobor áll. Mutogatok ki az ablakon, tudjátok, róla van szó, akivel együtt éltek, aki mellett nap mint nap elmentek, hogy betérhessenek ide, megigátok a napi sört. Ó, mi azt is úgy hívjuk, hogy Csokonai. Ne-

vetnek vissza. Milyen egyszerű is ez. Elég egy névcseré, egy rövid kitérő, egy félrefordított tekintet, és azt gondolják, minden megváltozik, minden olyanná lesz, amilyenné tenni akarják. Miközben nem akarnak semmit, csak behúzni maguk mögött a kocsmajtót, és dönteni arról, hogy sör, bor vagy pálinka.

Cs. mosolyog az értetlenkedőkön és a dacon, ami érdekessé teszi a hangomat. Nem magyarázkodik, nem mesél. Minden helyzetnek, történetnek eljön az ideje. Intésére meglódul majd a kő Mihály, aki nem Csokónai. Ez azonban nem az az este. Most egymáshoz fordulnak a busa fejek, akik nem néznek ki az ablakon. Elindulnak az esetlen szavak, a pult fölött tócsányi mondatokká állnak össze. Tapicskolnak benne a zászlók alatt surranók, a saját feleségük unalmát más megunt feleségével gyógyítók, a kint egymást kerülgetők, most örülnek ennek, és vigasztalják egymást ebben a szűk, szeszszagú másvilágban.

Hogy vagy, de rég nem láttalak – kapok fel én is néhány ütött-kopott, éles sarkú szót. Ciklámenszínű száj felé fordulok, a mondat végén ponttá zsugorodik a kérdőjel, fullad bennem az indulat. Felrémlik az árokpart, a lángoló kendő és szoknya virágokkal. A ciklámen száj nem válaszol. Nem vagyok jó erre a játékra. Elkenődik a tömegben, csak a pohár falán marad utána maszatos nyom. Hiába keresem Cs.-t, eltűnik ő is. Ki tudja, kihez hajtja a fejét, játszik vagy figyel. Szavakat gyűjt.

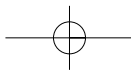
Menni kell, menni, menni, menni.

Zászlótól zászlóig haladunk hazafelé, ketten a sötétben. Tudjuk, hogy jön majd a főút, a fény, a havas ormok a fagyott sár fölött, Sepsiszentgyörgy után New York. Hátunkra dőlnek a vízfejú házak. Megpróbálom elmesélni a ciklámen mondat után maradt nyomot. Ne törődj vele – mondja Cs. Utasít vagy vigasztal, ahogy erős karjával gyönyörű kanyart rajzol. Nem törődöm. Repít a lendület. Éppen ott, és éppen az, amely egyetlen metszéssel levágta a nő fejét.

Schreiber András

Itt élt és lopott

Az Erzsébet téri óriáskerék biztonsági zónáját kijelölő kerítésen zöld molinó feszül, egyebek mellett a következő reklámszöveggel: „Ajándékozz fesztivált!” Az esemény előtti várakozásba vegyül is némi fesztiválhangulat. A dohányfüstöt időnként lágy hullámokban forralt bor illata édesíti, az egyik padon ücsörgő, az Ország Gyűlése Mozgalom kitűzőjét viselő nyugdíjas korú férfi táskarádiójából bömböl a „ne gondold, ó ne, hogy tiéd a világ”. Ezek szerint egy tüntetés is lehet(ne) fesztivál – amelynek apropója jelen esetben épp az ajándék, vagyis annak mértéke, merthogy az elmúlt (fideszes) években az V. kerületben túl olcsón adtak el önkormányzati ingatlanokat. 2008 és 2013 között 155-öt, összességében mintegy négy milliárd forinttal a piaci ár alatt.

– Ezeknek Mohács kell! – kiáltja el magát valaki érces basszushangon, s akad is mindenféle zajkeltő eszköz, ami busójáráshoz kell, síp, kereplő, dob (és megafon). Maskarák és pártzászlók nincsenek, csak pár – nem túl frappáns – transzparens, például: „Szartóni vagy, nem Szent Antal”.

Tömeg sincs igazán, úgy félezer felháborodott; több mint a duplája jelezte az esemény Facebook-oldalán, hogy jelen lesz. Elcsípek egy párbeszédfoszlányt: „Ennyit a közösségi médiáról... De legalább kifejezték a szimpátiájukat, az is számít.” Ötvenes férfi a kerület lakosságához viszonyít, lelkesen százalékot számol, aztán kivetíti országosan is, belekalkulálva, hogy szerda este van, szombaton többen lennének, különben megcsípős a januári hideg. Plusz öt fok lehet, persze ácsorogva lefelé kúszik a hőérzet. De érkeznek még, öt perc van a 18 órás kezdésig.

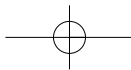
Tíz perccel később néhányan megunják, és hazafelé indulnak, pedig a többszöri „hat óra van!” tömegfelszólításra a szervezők bejelentették, hogy Juhász Péter hamarosan elmondja szónoklatát, és kiszáratva fel is lép az alkalmi pulpitusra (ami egy fehér kishaszongépjármű platója). Röviden, lényegre törően beszél, de nem mellőzve a finom demagógiát. Négyzetméterárakat sorol, megemlítve, hogy a Belváros az nem Újpalota, meg hogy a kerületi önkormányzati ingatlanozás „nem pártügy, hanem bűnügy”, aztán meghirdeti a „belvárosvédelmi akcióttervet”, amelynek lényege: ha Juhász tudomására jut, hogy az önkormányzat újfent nyomott áron ír ki pályázatot egy ingatlanra, akkor arra ő is ajánlatot tesz, és a belvárosi lakókkal közösen megvásárolja, hogy aztán rászorulóknak adják.

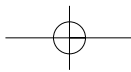
76

A szintén Együtt-politikus Vajda Zoltán, a „60ezren a MAGÁN nyugdíjukért” Facebook-csoport alapítója még rövidebben szónokol, inkább csak hangulatkeltés céljából – ha a jelenlevőknek nem lenne elég a kraft –, olyan kitételekkel, hogy „mindenünk kell nekik”. Aztán az „És tőled mennyit lopott a Fidesz?” fő transzparens mögött felsorakozva elindul a menet, hogy megemlékezzen néhány kétes helyi ingatlanügylet tárgya előtt. Az oszlopot öt-hat soronként mindkét oldalról rendőrök biztosítják, s nemcsak tartják a lépést, de mintha egyenesen ütemet diktálnának. Lemaradni tilos.

A József Attila utcában, az árkádok alatt több hajléktalan is elszállsolta magát. A tüntetők láttán néhányuk tapsol, egyikük, huszoneves srác, felpattan fekvőhelyéről, hangosan élteti a sétát. Tesz egy tétova mozdulatot, mintha csatlakozni szeretne, végül inkább visszafekszik. Hosszan nézek hátra, a tekintetünk találkozik, szinte vádol a szemével, apróért kotorászok a zsebemben, de csak az öngyújtót találok. A Dorotytya és Szende Pál utca sarkán állok ki a menetből, hogy rágyújtsak (nem szeretem, mert nem illik, másokra fújni a füstöt). Jól öltözött idős férfi lép oda hozzám. Ránézésre olasz, de angolul szólít meg (kiejtése alátámasztja a gyanúmat).

- Mondja, fiatalember, mi ez a masírozás?
- Antikorrupciós felvonulás.
- A tömeg méretéből ítélve Magyarországon komoly probléma lehet a korrupció. – Optikai csalódás: a kedélyes sétálóutcákban valóban úgy tűnik, mintha többeszes tömeg vonulna.
- És most mit kiabálnak?

- Azt, hogy „itt is loptak”. Ilyenkor rá is mutatnak egy épületre.
- Jópofa. Akár egy szürreális városnéző túra. Egyébként mi ez a ház maga mögött? Nagyon szép – bök a fejével a Nemzetgazdasági Minisztérium Dorottya utcai oromzatára. Kajánul mosolyog a válaszon.

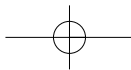
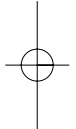
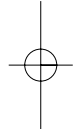
Áll a forgalom a Szabad sajtó útnál, a tömeget kísérő rendőrök feltartják az autókat, páran ordibálva biztatnák a sofőröket: „Aki dudál, velünk van!” Nem dudálnak. Talán azért sem, mert néhány szilveszteri papírharsonával felszerelkezett demonstráló magára veszi a felszólítást, és a fokozott zaj miatt nem tud a rigmus áttörni a szélvédőkön.

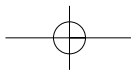
A zebrán átérve megakad a szemem egy újabb transzparensen. Egyik oldala arra hívja fel a figyelmet, hogy „Rogán nem gyerek, de paraszt”, ám sokkal érdekesebb a fonákja, amelyre Google-fordítót idéző németsséggel ez a felirat került: „USA president kennt es. Orbán ist Nazi, Dictator. Bitten wir Frau Merkel! Sie mit ihm verhandeln nicht!” A táblát hordozó mokány férfihoz egyetemista fiú csapódik, s néhány nyelvi javaslat után arra is figyelmezteti, hogy érdemes lenne a náci szót elhagyni, mert sértő lehet a németek számára. Közben egy másik fiatal társaság az ezeréves múlton rágódik, hogy képtelenek vagyunk tanulni történelmünk hibáiból, különösképp az elmúlt százhusz éven keseregnek, meg az elsíbolt rendszerváltozáson. Egyikük elkezd dúdolni a Beatricétól a XX. századot, „magyar vagyok, magyarnak születtem, árulók és gonosztevők uralkodtak felettem”, de elnyomja az „itt is loptak” meg a „nem hagyjuk”, úgyhogy befejezi.

Ekkor érnek a menetet vezetőkhöz a Váci utcai saroképülethez, amelynek második vagy harmadik emeletéről negyvenes asszony tojással dobta meg az egyik tüntetésszervezőt, aztán – mielőtt az elsötétített lakásba visszahúzódott volna – középső ujjának feltartásával a „maradéknak” is üzent. Később megtudom, hogy más ellentüntetők cserépyi virágfölddel kedveskedtek az egyik erkélyről. (Amiről rögtön az jut eszembe, hogy a Szimpla kávézó előtt a virágláda fölé elhelyezett táblácskán arra intik a kinti beszélgetőket és dohányosokat, hogy ne üljenek az édes anyaföldbe. Vajon lesz-e olyan transzparens, miszerint „anyafölddel nem dobálunk”?)

Végállomás: Szerb utca 9. Ez az a XVIII. században klasszicista stílusban épült kétszintes bérház, amelynek huszonnégy lakásában főként fideszes és Fidesz-közeli prominensek laknak bérlőként vagy tulajdonosként (például Szentgyörgyvölgyi Péter jelenlegi kerületi polgármester is itt lakott, de Habony Árpádot is sűrűn látják az épületbe bemenni), s amire több százmillió forint közpénzt költöttek karbantartás címén (például csak ötvenmilliót egy bizonyos szaunatüzet követően). A kapu zárva, minden ablakon befelé néz a zsalugáter. Fény benn-, hang kinnreked, legalábbis eleinte, mert az ismét szólásra emelkedő Juhász Péter (időközben a kisplatóst a helyszínre vitték) nem találja a mikrofont, így először tüdőből, majd megafon segítségével hangosít. Végül a mikrofon is megkezd, de addig többen vélelmezik, hogy a Szerb utcaiak már a hangerőt is lenyúlták. Enyhe csalódottság a mikrofonlopást gyanító arcokon, egy felesleges konspirációval kevesebb.

Juhász beszéde a számonkérésre fut ki, aztán a politikus leugrik a platóról és elhelyezi az „Ebből a házból vitték el Habony Árpádot és Szent-

györgyvölgyi Pétert, Rogán Antal bűntársait a derék belvárosi rendőrök (állította a hálás utókor, 2015. I. 14.)” feliratú táblát a kapucsengő fölé. Az épület előtt sorfalat álló BRFK-munkatársak igyekeznek rezzenéstelen arccal fogadni az – esetükben megelőlegezett – ovációt. Egyikük arcán azért mintha mosolyféle suhanna át, de nem tudom megállapítani, hogy a gúny vagy a szimpátia kifejezése. Persze az is lehet, hogy csak képzelődöm.

Visszafordulok, arrafelé igyekszem, amerről jöttünk, szeretnék szót váltani az árkád alatti hajléktalannal. Vajon mit skandált volna, ha beáll a menetbe? Sikerül összekaparnom némi aprót a zsebemben (nem lehet sok, talán 150 forint), beleejtem a lábánál elhelyezett műanyag pohárba. Gyanakvóan néz, érzi, hogy akarok valamit.

– Miért nem állt be a menetbe? – bököm ki.

– A sztorim érdeklí? Adjon egy cigit, és elmesélem. – mondja. Megkínálom, észreveszi, hogy a szorosan mellette letáborozott szomszédját bámulom.

– Ne ébresszük fel, most aludt el. Nem vagyunk buzik. Azért fekszünk párosával, mert így elviselhetőbb a hideg, melegen tartjuk egymást. Meg így tudunk vigyázni egymás holmijára, ha az egyikünk könnyíteni akar magán. – Nem firtatom, hogy hol oldják meg a dolgot.

– És a hajléktanszálló?

– Mi van vele? Oda csak akkor megyek, ha nagyon muszáj. Ha kemény a cidri. Nem szeretem. Lopnak.

– Maga még soha nem lopott? – magam is meglepődöm a hirtelen kérdésen.

78

– Mindenki lop. Csak van, aki többet, de azt általában nem kapják el, legfeljebb hangosan tiltakoznak ellene, ahogy most. Ne nézzen így. Igenis, mindenki lop, csak még maguknak sem merik bevallani, mert álszentelek. Maga is lop. Most például a történetemet szeretné elvenni, de már nem fogom elmondani.

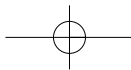
– Pedig megkínáltam.

– Rossz íze van. Egy kartondoboz jobb lenne. Az a nagy érték. Szigetel, és nem lesz koszos a paplan. Ezt innen hoztam szemből – mutat a Hild tér irányába –, van ott egy jó szelektív. Hűtő volt benne, elég hosszú, és kettőbe tudtam hajtani. Mondjuk a nagysága a hibája is, mert ha menni kell, nehezebb cipelni. Csak már elég viseltes a közepén. De vigyázni kell erre is, amíg nincs másik. Ráadásul a többi cucc. Az utcán minden könnyen mozdítható.

– Akkor ezért feküdt vissza inkább?

– Hülye lennék hosszú időre itt hagyni a holmim. Az én lakásomat nem lehet kulcsra zárni. Meg eszembe jutott, amit olvastam valahol, hogy a tömegben elvész az egyén. Akkor meg minek kellek én oda? És ha ellopják a cuccomat, mit csináljak? Én hova vonuljak? De amúgy hajrá. Jockakát.

Befagy a beszélgetés. A cikket nem pöcköli el, hanem beteszi egy műanyag zacskóba, a többi tucát közé. Füstszűrőig szívta, így el sem tudom képzelni, mihez kezd majd vele. Nincs esélyem, hogy megkérdezzem, tünnetőleg magzatpózbá fordul, lehunyja szemét.

Láugh Júlia

Charlie és környéke

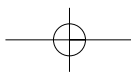
Éppen belefogtam, hogy megnézzem, mi ez a nagy vita Michel Houellebecq új könyve körül – *Soumission*, utópikus politikai szatíra: a 2022-es francia elnökválasztást egy muszlim jelölt nyeri meg, vége a munkanélküliségnek, mert a nők nem dolgozhatnak, és poligámia van a pornórészleteket kedvelő szerző nagyobb öröme –, amikor hirtelen bréking nyúz a Libération honlapján: mészárlás a Charlie Hebdo szerkesztőségében, 11 halott! Attól kezdve napokon át nem tudtam levakarni magam a képernyőkről; internetes rádiók, TV5Monde, éjjel-nappal egyenes adásban követtem az eseményeket.

Túszdrámát eddig csak filmekben láttam, jól összevágott snittekbe tömörítve a sztorit, de most ott álltunk a dammartini nyomdaépületek előtt, a körzetben állig fölfegyverzett, antiterrorista harcosok a szögletes, fekete öltözékükben, nem filmszereplők, pedig úgy néznek ki, hanem igaziak. Várakozás, nem tudjuk, mi van, mi lesz és mikor, közben a másik helyszín autótorlással a körgyűrűn, bámuljuk a sarokházban a kóser szupermarket lehúzott redőnyeit, az információk nehezen csurrannak-cseppennek, erős a feszültség, nagyon erős a feszültség, még mindig nem tudjuk, mi van... telik az idő.

Nagyon úgy érzem, hogy a Charlie korszakhatárt jelöl; lesz az előtte és az utána. Már megindult a beszéd minden irányból és minden szintről, az okok elemzése, a nézetek szembesülése, viták az iszlám igazi természetéről, a sokféleségéről (nincs egy pápa, aki megmondja a tutit, mindenki megy a maga vonalán, a soha ki nem békülő irányzatok mentén), és eszmecserék a fanatizmusról, arról, hogy kik hol és hogyan radikalizálódnak, és a többségi társadalom mulasztásáról, mert nem tett semmit, hogy ezt megelőzze, nem nyújtott iskolát, munkát, megbecsülést a bevándorlók fiai számára. Egyszerűen nem figyelt oda.

Ezek már az első felindulás utáni témák. De még visszaugranék ahhoz a vasárnaphoz, amikor a délután háromra meghirdetett republikánus menethez már egy órakor sűrűn gyülekezett a nép, Place de la République, a baloldal hagyományos találkozóhelye tüntetéshez. TV5 egyenesben, remekül állták a sarat annyi sok órán át, néha egymást váltva. Az egyre terebélyesebb tömegnek olyan erős hatása volt, így képernyőn át is, hogy nem tudtam semmi másra figyelni, kebelem dagadozott, ahogy szinte magam is vonultam a nép között, úgy éreztem, csupa ismerős arc, mert tüntetésen az ember mindenkit ismerősnek talál. És különben tényleg vannak személyes emlékeim, 1990-ben volt az a híres demonstráció a rasszizmus és az antiszemitizmus ellen, amelyen az elnök Mitterrand is részt vett. Meg én is. Sok százezren voltunk, a hagyományos útvonalon, a République-től a Bastille-ig, nagyon jó volt a hangulat, bódítóan szolidáris. Meglep, hogy ennek már 25 éve. Mintha mostanában lett volna.

Erre emlékezve kérdeztem lányomat, elmegy-e a tüntetésre. Azt írta: nem, soha nem szokott tüntetésre járni. Aztán délután fél négykor jelentkezett, hogy ő ugyan nem ment el, de a tüntetés eljött hozzá, egy közeli

kávéházban ül (azon a környéken laknak), kinn az utcán hömpölyög a tömeg, a Père Lachaise előtt is, a Voltaire-nél is, végig a rue de la Roquette-en, mindenhol emberek. A kávézó is élénk, és beszélget mindenki... – írta, én meg örültem neki.

Francia barátnőimmal viszonylag ritkás a levélváltás, de most persze! Nicole a tüntetés napján: legyen az újév minden napja olyan, mint ez a mai, a másik elfogadásával, testvériségben telve – Nicole mindig fentebb stílt űz, ilyen a természete. Janine is jelentkezett: percről percre követjük az eseményeket, gondoltam rád, amikor olvastam egy cikket a Libében Orbánról, részvétem...

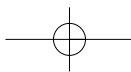
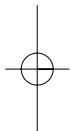
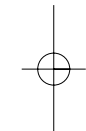
A Charlie Hebdo szerdai megjelenésekor, január 7-én, a kivégzések napján, a címlapon Michel Houellebeck karikatúrája díszelgett, és a beltartalom is több oldalt szentelt a könyvnek, amely az országot egy muzulmán párt uralma alatt képzele. Ugyanerre a napra volt meghirdetve regénye, a *Soumission* (Behódolás) megjelenése a Flammarionnál. De akkorra már sokan ismerték (egy újságíró a recenziós példányát fölvitte az internetre), bő hete tartott a szenvedélyes vita a könyvről. Minden média ezzel volt tele, Houellebeck személyével, könyve elemzőivel és bírálóival. Még volt a franciák behódolnak az iszlámnak!

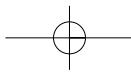
Az Houellebeck-botrányt gépfegyverropogással elsöprő Charlie-gyilkosság után (az író bejelentette, hogy félbehagyja könyve promócióját, egy jó barátja is meghalt a támadásban) már minden gondolkodói körben, kerekasztalnál, interjúban, újságcikkben a körül forgunk: mit csináltunk rosszul, hogy idáig jutottunk, nem törődtünk a velünk együtt élő, hátrányos helyzetű bevándorlókkal. Legfőbb hibának az oda nem figyelést mondják, kétszeresen is: nem figyeltünk oda, hogyan élnek, mik lennének az igényeik, mire lenne szükségük azokban a sötét *citék*ben, és nem voltunk kíváncsiak rá, nem akartuk tudni, mi is az az iszlám, a muszlimok miért gondolkodnak úgy, ahogy, és miért olyanok a szokásaik, amilyenek. Ezt a viták muszlim résztvevői külön hangsúlyozták, egyúttal magyarázva az igazi iszlámot, ami nem engedi meg az efféle öldöklést. De miért kell nektek kigúnyolni a mi legszentebb értékeinket? Miért muszáj nektek ezeket a rajzokat csinálni?

Érdekes, hogy a közbeszéd témái részben ugyanazok maradtak a provokatív utópikus regény, tehát egy fikció vitájában és a rettenetes kivégzés-sorozat utáni valóság-elemzésekben: hogyan fér össze, összeférhet-e a mi szabadságon, szólásszabadságon, laicitáson (vallás-állam elválasztásán), az egyén tiszteletén alapuló euroatlanti értékrendünk az iszlám zárt, egy-az-állam-egy-a-vallás világával? Hogyan tudnánk egymás mellett létezni, ha már úgy alakult, hogy itt vagytok, és egyre többen vagytok...

Egyelőre nem látszik sok esély, hogy lenne egy szellemileg mindkét félnek megfelelő megoldás. Houellebeck szerint a *behódolás* az. A franciák két nagy félelmére – a szélsőjobb és az iszlám – rájátszva, elképzelt egy elnökválasztást, amelyen minden párt koalícióra lépve inkább a muszlim jelöltre szavaz Marine Le Pen ellenében. És az országból iszlám állam lesz.

„Igen, félelmet akartam kelteni – mondta a gyakran démoni vagy ördögi jelzővel illetett, sikeres szerző –, de ez nem provokáció, nem satíra, hanem a történelem felgyorsítása. Összesűríték egy szerintem valószínű fejlődéstörténetet. Beleképztem magam egy muzulmán helyébe, és megértettem, hogy tökéletesen skizofrén helyzetben van. Mit tehet, ha szavazni

akar? Nincs képviselte sehol. Tehát, szerintem, föl kell vetni egy muszlim párt gondolatát. Marine Le Pen le tudja állítani a bevándorlást, de nem tudja megállítani az iszlamizálódást: az egy szellemi folyamat, egy paradigmaváltás, visszatérés a valláshoz. Az iszlám belül terjed.”

Ez a fikció. Vissza a valósághoz. Iszlám tudósok, vallási emberek magyarázzák a szólásszabadság feltétlen híveinek, hogy miért vált ki szenvedélyes reagálásokat, ha a Próféta figuráját bármiféle kontextusban is ábrázolják. Az egyik irányzat szerint a Korán csak az Isten ábrázolását tiltja, de vannak olyan ágai az iszlám szerteágazó fájának, amelyek tiltják Mohamed ábrázolását is. Az ilyen kép elviselhetetlen fájdalmat okoz minden muszlim számára – érvel egy Charlie-ellenes tüntető. A szélsőségek ennek a blaszfémianak a szennyét, az iszlámmal legitimálva magukat, öléssel mossák le.

Józan hangok magyarázzák, hogy nem a vallás számít, hanem az ország törvényei, az iszlám hívei fogadják el az értékeinket, éljenek a demokratikus alkotmány szellemében. (De hiszen ha elfogadják a mi értékeinket, az aposztázia, hitehagyás lenne egy moszlimnak...) Az radikalizálódik, aki nincsen befogadva, ki kell dolgozni egy hatékony integrációs politikát. Iskolák, óh igen, a lerobbant iskolák, oktatás minden szinten, és a nők, a nők, segíteni kell nekik sorsuk irányításában. Csupa szép, művelt nyugati ötlet, lesz kutatóközpont is a témáról. A beszélgetések háttérben az ismétlődő drezdai iszlámellenes tüntetések és az emlékeztetők: ti húsz éve bombázátok Szíriát, mi csak válaszolunk. Beleborzong az ember.

Látom, mint sok más helyen, a nigeri Niamey-ban is heves anti-Charlie tüntetések, gyűjtogatások, erőszak a franciák kulturális és kereskedelmi intézményei ellen. Ez megint eltalált engem személyesen. Jó könyvtára volt a francia–nigeri kulturális központnak Niamey-ban, ott kezdtem afrikai irodalmat olvasni, a könyvtárosnők értő tanácsait követve. Most meg gyűjtogatják azok a muzulmánok, akiket, pontosabban: akiknek a szüleit, nagyszüleit különösen békés, nyitott, barátságos embereknek ismertem, amíg egy évig köztük éltem, de ennek már húsz éve. Személyes találkozásaim során az iszlám pozitív képét ismertem meg, szinte megértettem, amikor sajnáltak amiatt, hogy nem vagyok muszlim, ó, te szegény, akkor nagyon nehéz lehet neked, mondták együtt érzően. Most meg őrzöngnek, fenyegetőznek, halált kiáltanak néhány olyan rajz miatt, amelyet sosem láttak, csak mert azt mondta az imám, hogy megsértették a Próféta. Blaszfémia!

Franciaország még 1789-ben, a forradalommal eltörölte az istenkáromlást, egy jobboldali képviselő 2005-ben (miután a Charlie Hebdo közölte a dán karikatúrákat) letett egy törvényjavaslatot az istenkáromlás büntetének visszaállításáról, de nem lett belőle semmi, hírért sem hallottuk többet.

A Libében olvasom, hogy az Iszlám Együttműködés Szervezete évtizedek óta dolgozik azon, hogy a nemzetközi jogba bekerüljön az istenkáromlás büntette. 2011-ben 32 ország volt a világon, amelynek a jogrendjében benne volt a blaszfémia, és húszban a hitehagyás. Mint jogilag büntetendő. A saria szerint halállal.

Édes istenem, hát hogyan lehet majd megértenünk, elfogadnunk egymást? Van erre egyáltalán remény?

